

Sammanfattning och förslag till inriktningsbeslut om ändrade åldersgränser vid inloggning i 1177-tjänster

Bakgrund

I dagsläget finns ett ramverk som reglerar de åldersgränser som gäller när minderåriga och deras vårdnadshavare ska få tillgång till barnets journalinformation digitalt, genom att logga in på 1177.se och använda tjänsten Journalen. Samtliga regioner har fattat beslut om att stå bakom det gemensamma ramverket som säger att alla invånare från 16 år ska ha tillgång till all information om sig själv som dokumenteras i regionfinansierad hälso- och sjukvård och tandvård.

Vårdnadshavare har enligt gällande ramverk tillgång till sina barns journalinformation i tjänsten fram till det att barnet fyller 13 år. Samma åldersgräns för vårdnadshavare gäller även för övriga personliga tjänster som nås via inloggning på 1177.se.

I nuläget kan barn mellan 13 och 15 år alltså inte få hjälp av vårdnadshavare med att utföra digitala 1177-tjänster som kräver inloggning, exempelvis att boka tid, efterfråga receptförnyelse eller beställa hemprovtagning. Under pandemin visade sig detta leda till svårigheter för många. Frågor om åldersgränser för vårdnadshavare har också lyfts från regeringens särskilda utredare Peter Almgren i utredningen *"En sammanhållen god och nära vård för barn och unga"* (SOU 2021:78). I utredningens slutbetänkande sägs att:

"Det är utredningens uppfattning att många barn missgynnas av att deras vårdnadshavare inte har tillgång till relevant information från hälso- och sjukvården och därmed inte kan hantera barnets vårdkontakter. Samtidigt kan det konstateras att dagens ordning innebär ett skydd för vissa barn som är särskilt utsatta, exempelvis för barn som riskerar våld eller förtryck om vissa uppgifter kommer till vårdnadshavarnas kännedom."

De åldersgränser som finns är begripliga utifrån dagens situation. Varken journalsystem, andra verksamhetssystem i hälso- och sjukvården eller flertalet digitala tjänster är utvecklade utifrån ungas behov av att vara delaktiga i sin egen vård, och deras rätt till både stöd och ibland skydd från sina vårdnadshavare. Systemen utgår från den autonoma vuxna patienten. Inom stora delar av hälso- och sjukvården är rutiner bristfälliga eller inte tillräckligt kända för att manuellt ge eller begränsa individuell åtkomst för barn och deras vårdnadshavare till journalinformation. Lagstiftningen uttrycker inte heller tydliga åldersgränser att hålla sig till.

Eftersom varken teknik, rutiner eller regelverk ger ett tillräckligt pålitligt stöd har man hittills, med hjälp av åldersgränser, skapat ett yttre skalskydd för åtkomst av potentiellt känslig information runt ungdomar i tonåren. Det nuvarande ramverket för tjänsten Journalen och åldersgränser för vårdnadshavares åtkomst till övriga 1177-tjänster har denna funktion. Skyddsfunktionen innebär dock, som beskrivits ovan, problem för stora grupper av barn, unga och deras vårdnadshavare eftersom de helt stängs ute från viktiga 1177-tjänster.

En utredning under våren 2022

Inera tillsatte under våren 2022 en utredning för att göra en ordentlig genomlysning av behov, krav och förutsättningar för åldersgränser i alla 1177-tjänster som kräver inloggning, med önskemål om att föreslå ett mer långsiktigt, ändamålsenligt och heltäckande ramverk än det nuvarande. Utredningen har tagit fram en rapport, inklusive en barnkonsekvensanalys, som bifogas detta förslag till inriktningsbeslut

Utredningen ser att de åldersgränser som finns i dagsläget fyller en viktig funktion av skydd för ungas personliga integritet. Men i takt med att sjukvårdshuvudmännen styr mot personcentrerad, god och nära vård blir det viktigt att inte utestänga unga och deras vårdnadshavare från utvecklingen. Digitala tjänster är viktiga verktyg för att realisera nära vård. De behöver utvecklas med hänsyn till unga patienters behov, vilket inkluderar vårdnadshavares delaktighet eftersom minderåriga inte är helt autonoma användare. Samtidigt ska hänsyn hela tiden tas till barnets önskan om delaktighet och till ett ökat behov av självständighet och integritet i takt med stigande ålder.

Utredningens förslag är därför att sjukvårdshuvudmännen antar en gemensam målbild för unga invånare som innefattar en inriktning mot nya åldersgränser vid inloggning till 1177-tjänster. Innan förändrade åldersgränser kan genomföras i samtliga tjänster krävs dock ett antal åtgärder för att säkerställa att den unga patientens integritetsskydd fortsatt respekteras. Åtgärderna beskrivs kortfattat i samband med förslagen nedan och ska detaljeras och konkretiseras i fortsatt arbete som behöver ske i samverkan mellan regionerna och den nationella tjänsteförvaltningen för 1177-tjänster. Det nu gällande ramverket för tjänsten Journalen kommer alltså stegvis att revideras och utökas till att gälla samtliga 1177-tjänster utifrån inriktningen i detta underlag.

Samtidigt som Ineras utredning färdigställdes i juni 2022 tillsatte Socialdepartementet en statlig utredning om åldersgränser med uppgift att lämna förslag på en mer ändamålsenlig ordning senast 31 maj 2023. Ineras utredning kommer att lämnas över till den statliga utredaren som kunskapsunderlag under hösten 2022 samtidigt som den sprids till regionerna tillsammans med detta underlag till inriktningsbeslut om målbild och nya åldersgränser.

Förslag till målbild för barn, unga och vårdnadshavare i 1177-tjänster

- Barn, unga och vårdnadshavare ska fullt ut kunna vara delaktiga i god och nära vård med stöd av digitala tjänster. Utgångspunkten är varje enskilt barns behov och förutsättningar.
- När minderåriga möter hälso- och sjukvården digitalt ska hänsyn tas till att de inte är fullt ut autonoma och har rätt till stöd av sina vårdnadshavare, samtidigt som de har rätt till skydd för sin personliga integritet och säkerhet.
- I kommande tjänstutveckling ska särskild hänsyn tas till barns, ungas och vårdnadshavares användarbehov, både när det gäller tjänsternas utformning och deras innehåll. Digitala invånartjänster som verktyg för personcentrerad och nära vård ska omfattas av hälso- och sjukvårdens rutiner, processer och kunskapsstöd.

De förslag på ändrade åldersgränser som utredningen kopplar till målbilden beskrivs nedan och kortfattat beskrivs även de förutsättningar som behöver uppfyllas för att genomföra förändringarna.

Digital vårdkontakt – ingen nedre åldersgräns för barn och möjligt för vårdnadshavare till 18 års ålder

- Minderåriga ska självständigt, utan vårdnadshavare, kunna kontakta vården digitalt utan nedre åldersgräns. När det gäller tjänster som kräver säker identifiering krävs att barnet har en giltig e-legitimation. Syftet är att ha en låg tröskel och hög tillgänglighet till vård för barn och unga.
- Tjänster som erbjuder digitala vårdkontakter av olika slag motsvarar att ringa eller att besöka en vårdmottagning. Det behöver finnas rutiner i varje verksamhet om hur en minderårig ska bemötas vid digital kontakt, inklusive rutiner för när och hur vårdnadshavare ska informeras.
- Vårdnadshavare ska kunna utföra motsvarande tjänster för sitt barns räkning fram till det att barnet fyller 18 år.

Förutsättningar

Alla öppna kontaktvägar bör enligt utredningens förslag vara tillgängliga även för barn utan nedre åldersgräns, på samma sätt som barn har möjlighet att ringa eller att fysiskt söka upp en vårdmottagning. Även olika enkla ärendetjänster kan betraktas som en kontaktväg som barnet självständigt ska kunna ta, och som vårdnadshavare parallellt ska kunna utföra åt barnet upp till 18 års ålder. Exempel på sådana ärendetjänster är att boka tid, beställa hjälpmedel eller efterfråga receptförnyelse.

En viktig förutsättning för att genomföra förslagen är att varje verksamhet inom hälso- och sjukvårdens organisation har kunskap och stöd i form av rutiner för hur minderåriga ska bemötas digitalt när de självständigt tar kontakt, och för när och hur vårdnadshavare ska informeras med anledning av kontakten. En individuell risk- och mognadsbedömning ska alltid göras av hälso- och sjukvårdspersonal när minderåriga är patienter.

Utredningens förslag är att alla 1177-tjänster behöver ses över och anpassas bättre för minderåriga användare och för deras vårdnadshavare. Teknisk utveckling behöver kombineras med utbildning och stöd för hur tjänsterna ska tillämpas i verksamheterna, med fokus på risk- och mognadsbedömning samt digitalt bemötande. Även administrativa frågor kan behöva hanteras, som exempelvis frågor om fakturering i samband med att ett barn tar kontakt.

Gemensam generell åtkomst till journalinformation för unga och vårdnadshavare mellan 13 och 15 år

- Barn och unga ska från 13 års ålder få generell tillgång till tjänster som innehåller journalinformation. Barn ska kunna få tillgång tidigare efter individuell bedömning.

- Vårdnadshavare ska få generell tillgång till samma tjänster upp till det att den minderårige fyller 15 år. Vårdnadshavare ska kunna få förlängd åtkomst efter individuell bedömning.
- Barn och unga ska från 13 års ålder kunna undanhålla specifik information från vårdnadshavarens insyn, förutsatt att hälso- och sjukvårdspersonal inte gör en annan bedömning.

Förutsättningar

Förslaget skiljer sig från dagens situation, då varken minderåriga eller deras vårdnadshavare har tillgång till tjänsten Journalen mellan 13 och 16 år. Som tidigare beskrivits har nuläget motiverats med olika skyddsskäl. Samtidigt drabbas stora grupper av unga och vårdnadshavare av att viktiga tjänster och översikter inte är tillgängliga under tonårsperioden, vilket även påverkar vissa unga med skyddsbehov.

Utredningens förslag är att grunden ska vara gemensam tillgång till hälsoinformation för både unga och deras vårdnadshavare under den tidiga tonårsperioden. Tonåren är en känslig och viktig ålder då en övergång börjar ske från barndom till vuxenliv, en övergång där vårdnadshavare ofta har en stödjande roll. Personcentrerad vård innebär för de flesta unga att deras vårdnadshavare involveras. Det kommer troligen att ske en kraftig utveckling av digitala vårdtjänster som en del av den personcentrerade vården framöver, som tonåringar och deras vårdnadshavare inte bör vara utestängda från.

Förslaget förutsätter att det även fortsättningsvis går att ge barn och unga det integritets- och sekretesskydd som de har rätt till i alla de situationer då det är relevant. I dagsläget finns redan möjlighet för hälso- och sjukvårdspersonal att dokumentera specifika journaluppgifter under så kallade dolda sökord som gör att uppgifterna inte visas digitalt annat än för personal. Detta arbetssätt ser utredningen behöver utvecklas och systematiseras, eventuellt med hjälp av ett nytt nationellt sökord som används särskilt för tonårsperioden. Med uppgifter avses inte bara sådant som registreras i ett journalsystem utan även i andra verksamhetssystem. Det kan exempelvis gälla en bokad tid på en viss mottagning, ett uthämtat recept eller ett svar i en meddelandetjänst.

Ytterligare skyddsåtgärder som delvis redan finns idag och som bör finnas kvar är att unga själva kan försegla eller blockera tjänster helt, och att hälso- och sjukvårdspersonal kan försegla tjänster. Tydliga rutiner ska finnas för detta och kunna tillämpas av alla som möter unga patienter.

Teknisk funktionalitet för skydd finns redan utvecklad i tjänsten Journalen. Däremot finns det brister i rutiner och kunskap inom stora delar av hälso- och sjukvården. Ett kunskapslyft med fokus på rutiner och stöd för alla verksamheter är därför nödvändigt som en del av att genomföra förändrade åldersgränser. Teknisk utveckling kommer samtidigt att behöva ske både i regionala verksamhetssystem och i nationella 1177-tjänster.

Utvecklade rutiner för individuella bedömningar och skydd

- Barn ska kunna få tillgång till e-tjänster och sin digitala journal tidigare än vid 13 års ålder efter individuell bedömning.
- Vårdnadshavare ska kunna få förlängd tillgång till barnets e-tjänster och digitala journal även efter 15 års ålder efter individuell bedömning. I första hand ytterligare ett års tillgång, men om barnet har betydande kognitiva funktionsnedsättningar ska vårdnadshavare kunna få tillgång fram till 18 års ålder.
- Hälso- och sjukvårdspersonal ska dels kunna undanhålla specifik information från digital visning, dels kunna blockera delar av innehåll i tjänster eller hela tjänster, både för barnet och för vårdnadshavaren.

Förutsättningar

Digitala tjänster behöver ha generella åldersgränser som grundinställning, men hälso- och sjukvårdspersonal ska alltid, enligt gällande lagstiftning, kunna göra en individuell risk- och mognadsbedömning. Det innebär för digitala tjänster att personal ska kunna tidigarelägga, förlänga eller blockera både tillgång till specifik information och till hela tjänster för enskilda barn och vårdnadshavare.

I dagsläget finns teknisk funktionalitet i tjänsten Journalen för alla dessa åtgärder. Funktionerna används dock i mycket liten utsträckning inom hälso- och sjukvården och är även okända för många invånare. Utredningens förslag är att hälso- och sjukvården mycket mer aktivt ska arbeta med både tidigareläggning och förlängning, så att alla barn får vård anpassad efter sina behov och förutsättningar även när den ges med stöd av digitala verktyg. Kunskapsstöd, rutiner och processer behöver tas fram och tillämpas, och utredningens förslag är att detta görs gemensamt i samverkan mellan regionerna för att bygga på samma kunskap och bästa praxis och undvika omotiverade olikheter över landet.

Om vårdnadshavarens tillgång till journalinformation är motiverad även efter 15 års ålder, då den generella tillgången upphör, ska det vara enkelt för barnet eller vårdnadshavaren att efterfråga förlängd åtkomst och få en bedömning av hälso- och sjukvården.

Barn och unga med betydande kognitiva funktionsnedsättningar bör kunna få sina vårdnadshavares stöd ända upp till 18 års ålder, efter bedömning av behov. Hur processen för bedömning och beslut ska se ut i detalj behöver utformas av vårdgivaren men förslag på sådana rutiner bör tas fram i samverkan.

Parallellt med att rutiner och processer tas fram och införs behöver flera 1177-tjänster genomgå en teknisk utveckling. I dagsläget går det exempelvis inte att förlänga en vårdnadshavarens tillgång till andra tjänster som nås via 1177.se, utan enbart till tjänsten Journalen. Det finns inte heller funktionalitet för att som barn eller förälder digitalt efterfråga tidigarelagd eller förlängd åtkomst.

Sammanfattning av inriktning för åldersgränser

- Barn kan självständigt kontakta vården digitalt utan nedre åldersgräns. För tjänster som kräver säker identifiering behöver barnet ha en giltig e-legitimation. Hälso- och sjukvården ska ha rutiner för att bemöta barn digitalt, göra risk- och mognadsbedömning även vid digital kontakt och vid behov informera vårdnadshavare.
- Vårdnadshavare kan kontakta vården digitalt för sitt barns räkning fram till att barnet fyller 18 år.
- Från 13 års ålder får barn generell tillgång till all sin personliga journalinformation. Barn kan få tillgång tidigare efter individuell bedömning.
- Vårdnadshavare har generell tillgång till barnets personliga journalinformation fram till att barnet fyller 15 år. Vårdnadshavare kan få tillgång längre efter individuell bedömning, särskilt då det gäller barn och unga med betydande kognitiva funktionsnedsättningar.
- Hälso- och sjukvårdspersonal kan, då det är relevant, tillfälligt undanhålla specifika uppgifter från digital visning, både för barnet själv och för vårdnadshavare.
- Barn och unga kan från 13 års ålder försegla eller blockera sina digitala tjänster själva. Hälso- och sjukvårdspersonal kan också tillfälligt försegla och blockera tjänster för barn eller vårdnadshavare oavsett ålder.

Nästa steg

- Regionen fattar beslut och meddelar Inera om huruvida man ställer sig bakom den föreslagna målbilden för barn, unga och deras vårdnadshavare i 1177-tjänster och de tillhörande förslagen på inriktning när det gäller åldersgränser.
- Regionen åtar sig att delta i kommande arbete med att realisera förslagen, inledningsvis genom att tillsätta personer till en särskild referensgrupp.